

Lisa 3. Kohtukull ERM D 94:5 konserveerimisprotokoll**TÖÖDE ALBUM**

Mariliis Vaks

Teostaja nimi

konservaator

Ametinimetus

Eesti Rahva Muuseum, Rahvusarhiivi ajalooarhiiv

Tööde läbiviimise koht (asutus/osakond)

Kurmo Konsa, professor, Tartu Kõrgem Kunstikool
Küllike Pihkva, konservaator, Rahvusarhiivi ajalooarhiiv

Juhendaja /ametinimetus/asutus

1. Objekti andmed

Nimetus	Kohtukull
Autor	Teadmata
Dateering	18. sajand, ukaasid on trükitud Riias 1783. a
Materjal	Tinatatud raudplekk; polükroomia; kaltsupaber
Tehnika	Metallitöö; maaling; sügavtrükk
Mõõtmed	55x24,5x24,5 cm
Omanik	ERM
Tähis	D 94:5

2. Konserveerimistöde eesmärk

Kohtukull ERM D 94:5 säilimise tagamine, eksponeerimiseks vajaliku tugevuse, stabiilsuse ning visuaalse terviklikkuse taastamine.

Tööde teostamise aeg

Veebruar – märts 2013

3. Objekti iseloomustus

Kirjeldus

Foto 1. A-külg

Foto (9x): Anu Ansu (ERM)

Foto 2. B-külg

Foto 3. C-külg

Kohtukull, -kotkas ehk kohtupeegel (vene *судебное зеркало*, sks *Gerichtsspiegel*) on Keiserliku Venemaa aegne kohtupidamise atribuut, millele pani aluse keiser Peeter I oma kolme seadlusega 17. aprillist 1722 (**foto 1**, A-külg), 21. jaanuarist (**foto 2**, B-külg) ja 22. jaanuarist 1724 (**foto 3**, C-külg).

Objekt pärineb ERMi kohtukullide kollektsioonist, kuhu kuulub viisteist eset. Plekist kohtukulle on ERMis kokku seitse. Antud kohtukull on neist ainus, mis on säilinud terviklikuna ja on sellisena Eesti muuseumides ainulaadne.

Kohtukullile kleebitud kohtupidamiseadluste lehed on trükitud 6. septembril 1783. aastal Riias. Kohtukulli alus pärineb tõenäoliselt samast perioodist.

Objekt saadud 13. oktoobril 1947. a ENSV Riigi keskarhiivi Tartu osakonnalt, asukoht Tartu, J. Liivi t 4. Üle andis ülem V. Miller.

Kohtukulli alus on jalgadel kolmekandiline tinatud raudplekist püstprisma, mille tipus on kolm riigivappi. Püstprisma tahud on ristkülikukujulised (38x24 cm), nende keskossa on stantsitud lamedapõhjaline süvend teksti liimimiseks.

Tahud on omavahel ühendatud hingede süsteemiga – ümber äärte on servadest moodustunud peenikesed torud, mis külgedel vahelduvad 7cm ulatuses sirge servaga nii, et kõrvuti asuvate tahkude torukestest moodustub pidev toru. Tahud on liidetud traadi abil ühtseks tervikuks.

Kõigile kolmele tahule on mõlemasse alumisse nurka joodetud küljelt profileeritud tasapindsed plekkjalad.

Iga tahu ülaserava keskele on kinnitatud plekist stantsitud kahemõõtmeline riigivapp.

Riigivapp on kahepäise kotka kujuline (14x15,5 cm), selle keskossa on stantsitud tasapinnast väljaspoole eenduv kilbi kujutis (**foto 4**).

Kohtukulli alus on polükroomne: tinatud raudplekk on krunditud halli värviga ning värvitud nii seest kui väljast mustaks. Püstprisma välimise külje servadele on maalitud punane kontuurriip. Riigivapil on maalitud välja kotkaste näod, kroonid ja sulestik. Kotka rinnal on kujutatud punasel kilbil lohet tapvat Püha Jüri valgel ratsul. Kilpi ümbritseb kuldse värviga maalitud väikestest riigivapi figuuridest moodustunud kett.

 <p>Foto 4. Riigivapid</p>	<p>Kaltsupaberile trükitud kohtupidamisseadluste saksakeelsed tõlked on liimitud püstprisma kõikidele plekist tahkudele. Paberite mõõtmed on: 34,5x21 cm (A-külg), 34x20,9 cm (B-külg), 34,5x20,8 cm (C-külg).</p>
<p>Autori v töökoja märgistus, signatuur</p>	<p>Kõigil kohtupidamisseadlustel on saksakeelne mäрге: <i>Translatirt und gedruckt zu RIGA, am 6ten September 1783.</i></p>
<p>Muud pealdised, märgid, tekstid</p>	<p>Puuduvad</p>
<p>Andmed varasemate konserveerimis-restaureerimistöde teostamise kohta</p>	<p>Puuduvad</p>
<p>Kirjandus- ja arhiiviallikad</p>	<p>ERM Pk D 94:5.</p>

4. Objekti seisund enne konserveerimist

<p>Seisundi kirjeldus</p> <p>Foto 5. Deformeerunud karkass</p> <p>Foto 6. Deformeerunud riigivapid</p>	<p>Kohtukulli plekist alus on halvas seisundis. <u>Püstprisma</u> on deformeerunud – külgtahud on sissepoole kumerdunud, jalad kõverdunud (foto 5). <u>Riigivapi</u> kotkaste tiivad ning pead on ära paindunud (foto 6). Kotkaste peade vahel asetsenud kroonid on murdunud ning kadunud. A- ja B-külge siduv hingede süsteem on lahti: kaht tahku siduv traat on poolest saadik väljas ning painutatud pralleelseks tahu servaga.</p> <p>Kogu aluse pinnal esineb lokaalseid mülke, jooteliidetel rebendeid.</p> <p>Eseme pinnal, eelkõige siseküljel esineb lokaalset vaskoksiidi, mis on tekkinud tõenäoliselt kokkupuutest vaskesemega (foto 7).</p> <p>Samuti esineb lokaalset korrosiooni. Aktiivsemad roostekolded on seal, kus kaitsev värvikiht on irdunud (prisma servadel, detailide tippudes) (foto 8) või pole kunagi olnudki (tekstide aluspind).</p> <p><u>Polükroomia</u> on kahjustunud. Värvitud pind on äärmiselt määrdunud, aluspinna kahjustused on põhjustanud värvikihi kulumist ning aluspinnalt irdumist.</p> <p>Trükitud paberid kohtupidamisseadlustega on halvas seisundis. Mõlgitud plekkalus on moonutanud paberi tasapinnalisust, vahetult metallist aluspinnale kleebitud paber on koos sellega deformeerunud.</p>
---	---

	<p>Keskosas on tekstid tugevalt aluspinna küljes kinni, servades nakkumus nõrgem, kohati lahti. Tekstid on säilinud terviklikult, kuigi kohtadel, kus paber on aluspinnalt üles kerkinud, on paberi struktuur lõhnutud (heledad mikropraod). Tekstidel olev info on loetav, kuid teksti intensiivsust on vähendanud abrasiooni-, korrosiooni- ja muud plekid ning pisikaod.</p>
	<p>Aja jooksul äärmiselt rabedaks ning jäigaks muutunud paber on kolletunud, pruunistunud, tolmune, kohati võidunud. Pinnal on sade (valged lubjaplekid), grafiitpliatsi jäljed (sodimine) ja muud plekid. Leidub putukaekskremente, rohkem servades. Vedelikuga kokkupuutest esineb A-küljel voolujoon. Esineb abrasiooni, tillukesi auke, terava eseme poolt tekitatud kriimustusi. Leheservades on rebendid ja väikesed kaod.</p>
	<p>Niiskuse mõjul on paber reageerinud plekist aluspinnaga, mille tulemusena on tekkinud korrosioonikahjustused, sh infoväljas. Roosteplekkide kohal on intensiivne värvimuutus. Suuremad roostekogumid on paberi pinda üles tõstnud ja paberi struktuuri lõhkunud ning põhjustanud kadusid (foto 9).</p>
<p>Uuringud</p> <p>Paberi happelisuse määramine kontaktmeetodil (pH-meetriga) Mõõteriist: <i>Mettler Toledo MP 120 pH Meter</i> Teostaja: Jaan Lehtaru Koht: Rahvusarhiivi ajalooarhiiv</p>	<p>Enne konserveerimist:</p> <p>A külg, vasakpoolne ülaseriv – pH=5,1 (fotod 10, 11)</p> <p>Kuna lehti ei eemaldatud ega märgtöödeldud, siis pärast konserveerimist paberi pH mõõtmist ei toimunud.</p>
<p>Kokkuvõtlik/üldine hinnang objektile</p>	<p>Kohtukull tervikuna on halvas füüsilises seisundis ja vajab konserveerimist.</p>

5. Konserveerimistöõde kava

Tööde loetelu ja põhjendus	Materjalid ja vahendid
<p><u>Dokumenteerimine</u> Fikseerimaks objekti olukord enne töötlemist, töötlemise ajal ja pärast töötlemist ning kirjeldada töötlemismeetodeid ja materjale.</p> <p><u>Objekti kirjeldamine</u> Teha kindlaks objekti materjalid, valmistamismeetodid, omadused ja lagunemise või kahjustuste põhjused ning ulatus.</p> <p><u>Teaduslikud analüüsid ja uuringud</u> Paberi happelisuse määramine</p> <p><u>Pabermaterjali konserveerimine</u> Paberi füüsiline seisund ei võimalda selle metallalusest eemaldamist.</p> <p><u>Kuivpuhastamine</u> Pinnamustus tuleb eemaldada, sest tolmu ja määrdumus kahjustavad paberit. Puhastamata materjali ei tohi parandama hakata, kuna liimis sisalduv niiskus viib mustuse sügavamale paberisse.</p> <p><u>Lahtiste servade kinnitamine</u> Rabeda paberi lahtised servad tuleb fikseerida, et taastada eseme terviklikkus ning vältida edasist kahjustumist. Lahtised servad võivad edaspidi rebeneda ning fragmenteeruda. Korrosioonikahjustustega paberi liimimisel tuleks eelistada vett mittesisaldavat <i>Klucel G</i> lahust etanoolis.</p> <p><u>Kohtukulli aluse konserveerimine</u> Töötlemisel tuleb arvestada plekkalusele liimitud pabermaterjaliga</p> <p><u>Kuivpuhastamine</u> Pinnamustus tuleb eemaldada, sest tolmu ja määrdumus kahjustavad värvipinda.</p>	<p>Fotoaparaat Mõõteriistad Kirjutamisvahendid Arvuti</p> <p>Visuaalne vaatlus Erialane kirjandus Juhendajatega konsulteerimine</p> <p>Parima meetodi leidmiseks konsulteerida Rahvusarhiivi ajalooarhiivi konserveerimisvaldkonna juhi Jaan Lehtaruga</p> <p>Pintslid Skalpelli Vatt Kustutuskummid</p> <p><i>Klucel G</i> lahust etanoolis Pehme pintsel nurga alt liimimiseks Filterpaberid</p> <p>Parima meetodi leidmiseks konsulteerida ERMi metallikonservaator Karl-Erik Hiiemaaga</p> <p>Puhastuspintslid Puhastusharjad</p>

<p>Roostekollete mehaaniline eemaldamine ja lakkimine Lahtine rooste tuleb eemaldada, sest see kahjustab otseselt kõiki objekti osi. Puhastatud metallist detailid tuleb edasise korrodeerumise vältimiseks katta kaitsekihiga</p> <p>Deformeerunud detailide tagasi painutamine Painutada saab ainult neid detaile, millel pole murdejooni.</p> <p>Karkassi vormi fikseerimine Eseme stabiilse seisuasendi tagamine ning tervikliku välimuse taastamine.</p> <p>Märgpuhastamine Paakunud mustuse eemaldamine polükroomselt pinnalt.</p>	<p>Tööriistad mehaaniliseks rooste eemaldamiseks Paraloid B72 lahus atsetoonis</p> <p>Puitpitskruvid Pehmendus Näpitsad Puupulk</p> <p>Puitpitskruvid Pehmendus Näpitsad Puupulk</p> <p>Sobivaim märgpuhastusmeetod selgitatakse välja lahustuvustestidega (Foto 22)</p>
--	---

6. Konserveerimistöde kirjeldus

Teostatud tööd	Kasutatud materjalid ja töövahendid
<p><u>Pabermaterjali konserveerimine</u></p> <p>Lehtede kuivpuhastamine metallist alusel Esmane pinnamustus eemaldati mikrofiiberkiust puhastuslapi ja seejärel puhastuskäsna ning kustutuskuumi abil. Kummipuru pühiti ära pehmete puhastuspintslite ja -harjadega. Putukaekskremendid ning muu pindmine sade (lubjapritsmid jms) eemaldati skalpelli ning bambustiku abil. Roostekollete südamikud eemaldati ainult tekstita osalt, kuna tekstiga osas oleks see tekitanud kadusid (fotod 12, 13, 14, 15).</p> <p>Lahtiste leheservade kinnitamine Leheservad olid valdavalt aluspinna küljest lahti ning need tuli uuesti kinnitada. Siluri abil oli võimalik leheserva ettevaatlikult tõsta sedavõrd, et kanda liimaine peenikese kõvervardse pintsliga aluspinnale. Liigne liim eemaldati filterpaberi tükikese ning vatitikuga õrnalt tupsutades (fotod 16, 17).</p>	<p>Mikrofiiberkiust puhastuslapp Puhastuskäsn Naturaalne kustutuskuum (<i>Faber-Castell 8161-40 Chlorine-free Natural Rubber Eraser</i>) Seaharjastest puhastuspintsel Skalpelli (tera nr 15) Käsihari</p> <p>Silur Vatitikud Liimained: metüülselluloosi vesilahus 2%, vedeldatud nisutärklise kliister Pehme pintsel nurga alt liimimiseks Filterpaberid</p>

<p><u>Muudatus pabermaterjali konserveerimiskavas</u></p> <p>Töötlemise käigus selgus, et <i>Klucel G</i> etanoolis ei andnud soovitud tulemusi. Seejärel prooviti metüülselluloosi ja nisutärklise kliistri vesilahust, mis kinnitasid paberi aluspinnale, kuid ei tekitanud paberile voolujooni. pH-mõõtmise ajal osakesteks lagunenu, eraldunud ja nihkunud lehenurk liimiti tagasi esialgsele kohale.</p> <p><u>Kohtukulli aluse konserveerimine</u></p> <p>Ettevalmistused kohtukulli karkassi konserveerimiseks Selleks, et roostetolm jms paberit ei kahjustaks, tuli see metallosade konserveerimise ajaks kinni katta. Tekstiväljad kaeti sobivas suuruses kartongiga, mis fikseeriti mikalendiribadega.</p> <p>Kuivpuhastamine Esmane pinnamustus eemaldati karkassi pinnalt pehme puhastuspintsliga.</p> <p>Roostekollete mehaaniline eemaldamine ja töödeldud kohtade lakiga katmine Kohtukulli riigivappidel, jalgadel, servadel ning karkassi siseküljel olev lahtine rooste eemaldati teritatud bambustiku abil (foto 19). Roostepuru pühiti ära pintsliga. Töödeldud kohale kanti bambustiku otsast tilk Paraloidi B72 4% lahust atsetoonis.</p> <p>Deformeerunud detailide painutamine Väiksemad painded (riigivapi asend) sirutati sõrmede vahel (foto 18). Tugevamad metallipinged (karkassi servad) sirutati ümmarguse puidust pulga abil. Lapikuid detaile (riigivapi tiivaotsi, kohtukulli jalgu) sirutati puitpitskruvide või näpitsate vahel, kasutades pehmenusena naturaalselt korkmatti ning happevaba kartongi tükke. Kõikidel nimetatud meetoditel oli töötlus hästi kontrollitav, kuna painutatav ala oli väike. Oluline oli siiski jälgida, et töötlus ei tekitaks metallis uusi pingeid, mis võiksid sellele liimitud paberit kahjustada ega mõjutaks kuidagi eseme üldist vormi ning tasakaalu.</p>	<p>Happevaba kartong Mikalent Käärid Joonlaud</p> <p>Pehme puhastuspintsel</p> <p>Bambustikk Pintsel Paraloid B72 4% lahust atsetoonis</p> <p>Naturaalne korkmatt Happevaba kartong Puitpitskruvid Näpitsad Ümmargune puidust pulk</p>
--	--

<p>Karkassi vormi fikseerimine Karkassi A ja B serva ühendavaid hingi kooshoidev traat, mis oli poolest saadik servast väljas ning 90° all maha painutatud, painutati näpitsate abil, pehmeduseks kartongitükk) uuesti sirgeks ning sikutati ettevaatlikult välja. Traat sirutati alasil kummihaamriga ning sobitati originaalkohale tagasi (foto 20).</p> <p>Metalldetailide painutamisel ning karkassi vormi fikseerimisel oli abiks ERMi metallikonservaator Karl-Erik Hiimaa.</p> <p>Märgpuhastamine Testimisel andis parimaid tulemusi triammoniumtsitraadi vesilahus (3%), millega niisutatud vatitiku abil eemaldus tõhusalt pinnamustus, kuid ei lahustunud värvipigment (foto 21, 22). Märgpuhastus viidi läbi vaid polükroomsel pinnal – riigivappidel ning karkassi servadel. Triammoniumtsitraadi vesilahuse jäägid eemaldati deioniseeritud vees niisutatud vatitiku abil.</p> <p><u>Muudatused kohtukulli aluse konserveerimistöõde kavas</u></p> <p>Tööd teostati vastavalt konserveerimistöõde kavale</p>	<p>Näpitsad Happevaba kartong Puiduklots Alasi Kummihaamer</p> <p>Triammoniumtsitraadi 3% vesilahus Denaturaliseeritud vesi Vatitikud.</p>
--	--

7. Illustratiivne materjal

Foto 10. pH mõõtmise koht enne mõõtmist ja konserveerimist
Foto: Anu Ansu (ERM)

Foto 11. pH mõõtmise koht pärast mõõtmist ja konserveerimist
Foto: Nele Tammeaid (ERM)

Foto 12. Paberi kiivpuhastamine kustustuskummiga
Foto: Mariliis Vaks

Foto 13. Paberi puhastatud A-külg
Foto (3x): Nele Tammeaid (ERM)

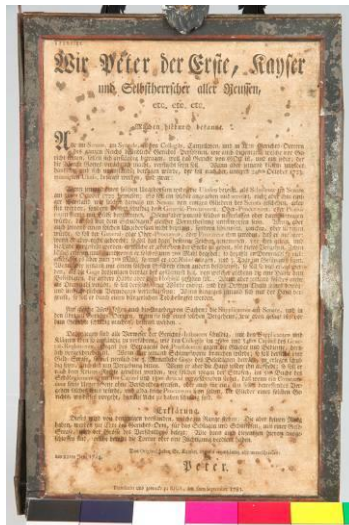

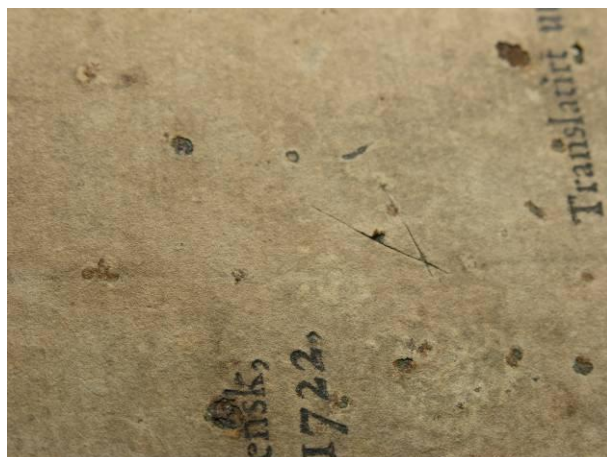
Foto 14. Paberi puhastatud B-külg

Foto 15. Paberi puhastatud C-külg

Foto 16. Lahtine praberifragment enne kinnitamist
Foto (3x): Mariliis Vaks

Foto 17. Sama fragment pärast kinnitamist

Foto 18. Plekisti riigivapi deformeerunud detailide painutamine sõrmede abil

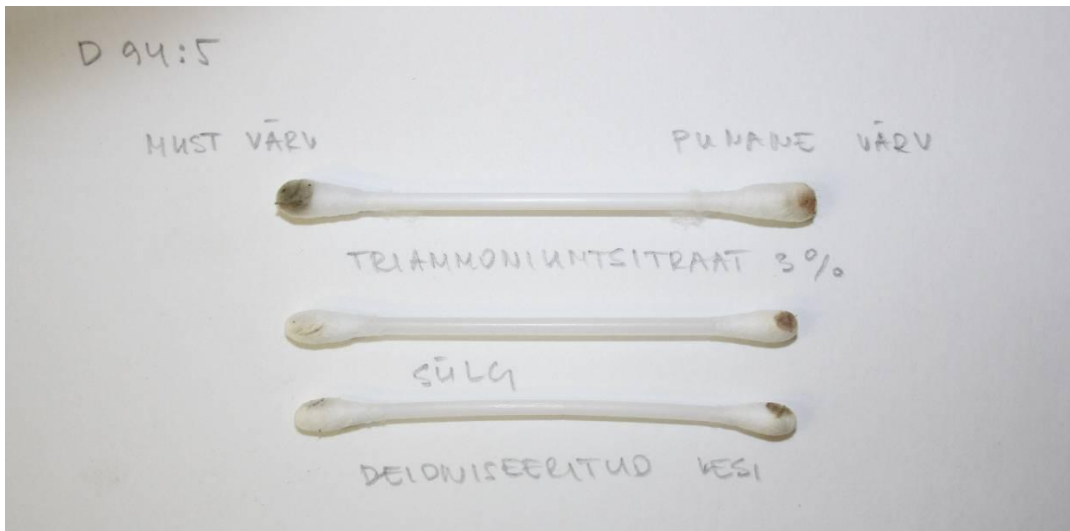
Foto 19. Lahtise rooste eemaldamine plekisti karkassilt
Foto: Karl-Erik Hiiemaa (ERM)

Foto 20. Objekti lahtise serva fikseerimine
Foto (2x): Mariliis Vaks

Foto 21. Polükroomia märgpuhastamine

Foto 22. Lahustuvustestide tulemused polükroomsel pinnal
Foto: Mariliis Vaks

8. Teostatud tööde tulemus

Konserveerimistöõde tulemusena on kohtukulli plekist karkassi ning riigivappide pinnalt eemaldatud aktiivne mustus ning lahtine rooste. Deformeerunud detailid: riigivappide pead ja tiivaotsad, karkassi jalad ning püstprisma AB-serv on sirutatud ja fikseeritud. Töötluste tulemusena on taastatud eseme stabiilne seisuasend ning terviklik välimus.

Kohtukulli plekist alusele liimitud pabermaterjalid on kuivpuhastatud ning kinnitatud, rabedad korrosioonikahjustustega alad on tugevdatud. Töötluste tulemusena puhastus paberipind märgatavalt: paranes nii tekstide loetavus kui esteetiline välimus. Paberialuseid roosteplekke ei töödeldud ega eemaldatud.

Objekti seisund enne ja pärast töötlust on dokumenteeritud (**foto 23–32**).

Lõpptulemusena on kohtukull conserveeritud ning eksponeeritav oma kasutusaegses üldilmes (**foto 33**).

Enne conserveerimist

Foto 23. Riigivapid (detail)
Foto: Anu Ansu (ERM)

Pärast conserveerimist

Foto 24. Riigivapid (detail)
Foto: Arp Karm (ERM)

Foto 25. A-külg
Foto: Anu Ansu (ERM)

Foto 26. A-külg
Foto: Arp Karm (ERM)

Foto 27. B-külg
Foto: Anu Ansu (ERM)

Foto 28. B-külg
Foto: Arp Karm (ERM)

Foto 29. C-külg
Foto: Anu Ansu (ERM)

Foto 30. C-külg
Foto: Anu Ansu (ERM)

Foto 31. AB-serv (detail)
Foto: Anu Ansu (ERM)

Foto 32. AB-serv (detail)
Foto: Arp Karm (ERM)

Foto 33. Kohtukull ERM D 94:5 üldvaade pärast konserveerimist aprillis 2013
Foto: Arp Karm (ERM)

9. Juhend konserveeritud objekti säilitamiseks ja kasutamiseks

Objekti tuleb säilitada puhtas, tolmuvabas ruumis, kus on aastaringselt stabiilne mikrokliima. Tuleb silmas pidada, et säilitustingimused peavad olema sobilikud nii paber- kui plekkmaterjalide hoiustamiseks. Sellest lähtuvalt on hoidlaruumi optimaalne temperatuur +16...+18°C ning õhuniiskus 30%.

Niiskuse ja temperatuuri kõikumiste vältimiseks ei tohiks ese olla paigutatud välisseinte äärde ega katmata akende alla, samuti tuleb hoiduda radiaatorite ja teiste küttekehade vahetust lähedusest.

Objekti peab säilitama ümbristatult, kaitstuna tolmu ja UV- kiirguse eest. Sobivaim on hoiustada objekti horisontaalses asendis arhiivipüsivast materjalist karbis. Kohtukullile kleebitud pabermaterjalid tuleb eraldi ümbritseda siidipaberiga.

Eseme eksponeerimisel tuleb tagada hoidlaga võimalikult sarnane mikrokliima. Näituseruumis eksponeerida eset vitriinis. Hooldamisel piirduda pehme pintsliga abil tolmu eemaldamisega. Regulaarselt tuleb pöörata erilist tähelepanu paberi ja aluse seisundile ning kõik muutused fikseerida. Eksponeerida lühiajaliselt kuni 50lx valguses. Ruumi kunstlikuks valgustamiseks sobivad näiteks hõõg- ja halogeenlambid. Vältida tuleks ultraviolettkiirgusega lampe.

Objekti tohib puudutada ainult kinnastatud kätes.

Kuupäev

Allkiri